

LEXICONORDICA

28 · 2021

NORDISKE ORDBØKER OG NORMER

SÆRTRYK

NORDISK FORENING FOR LEKSIKOGRAFI

LexicoNordica 28 · 2021
Nordiske ordbøker og normer

Hovedredaktører
Sturla Berg-Olsen
Anna Helga Hannesdóttir

Redaksjonskomité
Anna Braasch
Kjetil Gundersen
Lennart Larsson
Harry Lönnroth
Ásta Svavarsdóttir

© 2021 LexicoNordica og forfatterne

Omslag og sats: Laurids Kristian Fahl
Trykk: Tarm Bogtryk a-s, Danmark

LexicoNordica trykkes med økonomisk støtte fra
Nordplus Nordens Språk

ISSN 0805-2735
ISSN 1891-2206 (online)

Innhold

<i>Sturla Berg-Olsen & Anna Helga Hannesdóttir</i> Nordiske ordbøker og normer	9
---	---

Tematiske bidrag

<i>Sturla Berg-Olsen</i> «Kálhue skal takast ut av rettskrivinga.» Norm og usus i de norske standardordbøkene	17
---	----

<i>Kristian Blensenius, Louise Holmer & Emma Sköldberg</i> SAOL 14 som rättesnöre – diskussion kring den senaste upplagan	39
---	----

<i>Riina Heikkilä & Tarja Larsson</i> Sverigefinskt terminologi- och ordlistearbete – från 1970-talet till idag	59
---	----

<i>Helga Hilmisdóttir</i> Talspråkskorpusar, diskurspartiklar och lexikografi	79
--	----

<i>Ola Karlsson</i> <i>Lesserwisser, lårs kav</i> och <i>läppstiftseffekt</i> – presentation och problematisering av urvalskriterierna för den svenska nyordslistan	101
--	-----

<i>Ari Páll Kristinsson</i> Et indblik i islandsk deskriptiv og præskriptiv leksikografi: Importord i to nye digitale islandske ordbøger	121
--	-----

Jóhannes B. Sigtryggsson

Nogle tanker om normering og den islandske
retskrivningsordbog..... 139

Ikke-tematisk bidrag

Henrik Køhler Simonsen

Strategiske overvejelser for nordisk leksikografi163

Anmeldelser

Brita Ramsevik Riksem

Bokmål-nynorsk ordbok: Beint fram er kortast, men ikkje
alltid lettast 189

Eva Thelin

Fyra svenska dialektordböcker på nätet..... 207

Meddelelser

Carl-Erik Lundblad

Minnesord om Hans Jonsson..... 223

Hanne Lauvstad

Rapport fra styret for Nordisk forening for leksikografi..... 227

Redaksjonelt..... 233

Et indblik i islandsk deskriptiv og præskriptiv leksikografi: Importord i to nye digitale islandske ordbøger

Ari Páll Kristinsson

An investigation into lemmas starting with the letter 'd' in two recent Icelandic digital dictionaries reveals that words of foreign origin in both cases amount to 20.4% of lemmas. However, the two dictionaries display differences as to which lemmas are included, due to their different lexicographic nature. The prescriptive Icelandic Spelling Dictionary contains many borrowings from a variety of professional domains, such as technology and science. The descriptive Dictionary of Contemporary Icelandic tends to include borrowings and foreignisms that occur in everyday spoken and written Icelandic, in the less planned, less formal, and more personal styles of language use.

1. Indledning

Artiklen handler om en undersøgelse af importord som begynder på *d*- i to nye digitale islandske ordbøger der har forskellige hovedfunktioner:

- *Íslensk nútímamálsorðabók* [Ordbog over islandsk nutidssprog] = ÍN
- *Íslensk stafsetningarorðabók* [Islandsk retskrivningsordbog] = ÍS

Den ene er primært deskriptiv – en almen monolingval ordbog over nutidssproget – mens den anden – en retskrivningsordbog – primært har en præskriptiv rolle.

Med holdningerne til og brugen af importord i islandsk som

baggrund, jf. kapitel 2 nedenfor, og med hensyn til de forskellige roller som henholdsvis ÍN og ÍS er tiltænkt, stilles der følgende forskningsspørgsmål:

- Kvantitativt: Hvor stort er omfanget af importord i lemmalisterne (a) i den primært deskriptive ÍN, og (b) i den primært præskriptive ÍS?
- Kvalitativt: Genspejler lemmavalget ordbøgernes forskellige rolle?

Mens andelen af importord faktisk er præcis den samme i begge tilfælde, 20,4 %, viser det sig at der er betydelige forskelle i lemmalisterne.

Den deskriptive ordbog indeholder gerne importord der bruges i dagligt talesprog og uformelle sprogstile. Til gengæld lægger den præskriptive retskrivningsordbog større vægt på forskellige fagord og mange andre ord der sjældent bruges, og en stor del af dette ordforråd er netop importord.

I kapitel 2 gøres der lidt rede for det islandske sprogklima og ordbogstraditionen som danner den historiske baggrund for de to ordbøger, og i kapitel 3 beskrives deres hovedformål og tilblivelse. Kapitel 4 handler om selve undersøgelsen af importord i ÍN og ÍS (metodologi, begrebsdefinitioner, resultater, m.m.). I kapitel 5 findes nærmere diskussion af resultaterne bl.a. med hensyn til det islandske sprogklima og de to ordbøgers forskellige hovedformål.

2. Baggrund

Kvantitative og kvalitative undersøgelser viser at der hersker forholdsvis negative holdninger til importord blandt islandske sprogbrugere (jf. Kristiansen & Vikør 2006, Óladóttir 2009, Vikør 2010, Jökulsdóttir et al. 2019).

Holdningerne realiseres gerne i sproglig praksis i form af tendens til forskellig ordvalg, “islandsk” vs. “fremmed”, i formelt vs. mindre formelt sprogbrug (jf. Svavarsdóttir 1994, 2004, 2007a, 2007b, Svavarsdóttir & Óskarsson 2009, Graedler & Kvaran 2010, Kristinsson & Hilmarsson-Dunn 2015). I avistekster er der således betydelig forskel på brugen af importord i de forskellige genrer, f.eks. henholdsvis i redaktionelle tekster og i annoncer, og mange importord som normalt forekommer i uforberedt daglig tale (f.eks. *mixa* ‘mikse’, *sirka* ‘cirka’), bruges sjældent i forberedte formelle skrevne tekster.

Den stærke puristiske holdning har bl.a. kommet til udtryk i islandske ordbøger gennem lemmaselektion og gennem oplysninger om stil og brugsområde (jf. Jónsson 1985, Svavarsdóttir 1994, 2008, Óskarsson 1997, Kristinsson 2004, Leifsdóttir 2008, Jónsdóttir & Úlfarsdóttir 2019, Svavarsdóttir & Jónsdóttir 2020). Ordbogsredaktørerne har gerne tilføjet stilmarkører netop ved fremmedordene, som vejledning om sprogbrugen. Hos Blöndal (1920–1924) og i *Íslensk orðabók* (herefter ÍO 1 (1963), ÍO 2 (1983), ÍO 3 (2002) eller ÍO 4 (2007)) bruges spørgsmålstegn.

Hos Blöndal (1920–1924:XXXI) forklaredes brugen af spørgsmålstegnet således i ordbogens fortegnelse over forkortelser: “? Udenlandsk Laaneord, alm. i daglig Tale, is. i Byerne; ikke anerkendt i Skriftsprog”, og i ordbogens forord gøres der lidt nærmere rede for dette:

Af udenlandske Udtryk har jeg optaget saadanne, som er almindelige i daglig Tale (*pólitík, kókó* osv.). Ord, som maa anses for uanvendelige i Skriftsproget, eller hvis Brug i hvert Tilfælde maa betragtes som ikke almindeligt anerkendt, mærkes med ? (Blöndal 1920–1924:XII)

Som Óskarsson (1997) har peget på drejer det sig her oftest om importord fra dansk.

I ÍO 1 og ÍO 2, som oprindeligt byggede på Blöndal (1920–1924), brugtes et spørgsmålstegn for at signalere “dårligt sprog, ord eller betydning som bør undgås i islandsk”¹. Det er indlysende at også her har importord gerne status som andreklassens ord (jf. Jónsson 1985; Kristinsson 1998).

I ÍO 3 og ÍO 4 bruges dobbelt spørgsmålstegn for at markere et importord hvis redaktøren mener at der råder tvivl om at ordet overhovedet bør regnes som en del af islandsk ordforråd (Leifsdóttir 2008), f.eks. er udråbsordet *sjitt* (jf. eng. *shit!*) og verbet *djóka* (jf. eng. *joke*) begge markeret med ?? . Ordene *sjitt* og *djóka* er meget vanlige i islandsk talesprog.

Den sprogpolitik som realiseres gennem redaktionelle markeringer ved enkelte ord og betydninger i islandske ordbøger, er ikke noget som de enkelte redaktører finder på i et tomrum udenfor og ovenfor sprogsamfundet. Kommentarer og stilmarkører om importord i ordbøgerne afspejler dominerende holdninger, i hvert fald indenfor den del af samfundet som redaktørerne tilhører.

På samme måde kan det forventes at selve lemmaudvalget i ordbøgerne, hvad enten det drejer sig om retskrivningsordbøger eller ensprogede ordbøger om nutidssproget, også vidner om det aktuelle sprogpoltiske klima, og eventuelt om ændringer i det.

3. *Íslensk nútímamálsorðabók* (ÍN) og *Íslensk stafsetningarorðabók* (ÍS): Formål og baggrund

Både den nye almene ordbog, ÍN, og retskrivningsordbogen, ÍS, udgives kun digitalt, og de er begge to stadig under udarbejdelse. Som der blev nævnt i indledningen ovenfor, bør ÍN klassificeres som et deskriptivt ordbogsprojekt, mens ÍS tydeligt spiller en normativ rolle.

1 “vont mál, orð eða merking sem forðast ber í íslensku” (ÍO 2:XIV).

ÍN indeholdt ca. 53.000 oplagsord pr. december 2020. Under ordbogsarbejdet bliver der taget hensyn til det faktum at sproget ændrer sig (Jónsdóttir & Úlfarsdóttir 2019:21). “Hovedvægten i det leksikografiske arbejde lægges på at beskrive islandsk som det tales og skrives omkring og efter året 2000”, og på samme tid afspejler lemmalisten “sammenhængen i det islandske sprog. Der er således en del norrøne ord, ord fra ældre sprog og poetisk sprog inkluderet” (Jónsdóttir & Úlfarsdóttir 2020:175, 178).

Den monolingvale ÍN bygger på den samme ordbogsbasis som den flersprogede ISLEX-ordbog. Den islandske lemmaliste, som oprindeligt blev udarbejdet inden årtusindeskiftet, er blevet udvidet ved hjælp af store islandske tekstkorpusser, hovedsagelig fra *Risamálheildin* (2019), jf. Jónsdóttir & Úlfarsdóttir (2020:183), og en “væsentlig del af tilføjelserne består af fremmedord fra almensproget” (Svavarsdóttir & Jónsdóttir 2020:124).

ÍS vejleder om skrivemåde og bøjning i overensstemmelse med gældende retskrivningsregler og traditionelle holdninger om godt skriftsprog.² Den bygger på *Stafsetningarorðabókin* (2006, herefter SO), en retskrivningsordbog som blev udarbejdet på vegne af Islandsk Sprognævn og nævnets daværende sekretariat, med Islandsk Sprognævnets styrelse som rådgivende redaktionskomité. SO indeholdt ca. 73.000 lemmaer. Under arbejdet med ÍS har man tilføjet en hel del nyt materiale³ (jf. også Sigtryggsson 2021).

Ved forberedelsen af den første udgave af retskrivningsordbogen havde man grundigt overvejet importordenes form, status og omfang, både med hensyn til principperne ved lemmavalg og ved fastlæggelse af principper for standardiseret skrivemåde af importord i islandsk (SO:8), jf. Kristinsson (2008). Hos Kristinsson & Sigtryggsson (2011) findes der en redegørelse for nogle af de vigtigste ortografiske principper som man gik ud fra. Det var vig-

2 “[leiðbeinir] um rithátt og beygingar í samræmi við hefðbundin viðhorf um vandað ritmál” (ÍS, se under Um ÍS).

3 “allmikið efni” (ÍS, se under Um ÍS).

tigt at tage stilling til dette på netop det tidspunkt, ikke mindst fordi man i tidligere islandske retskrivningsordbøger ikke havde lagt særlig vægt på importord og deres skrivemåde. ÍS' redaktør har bl.a. understreget retskrivningsordbogens rolle i at sprede "viden om overvejede retskrivning af fx låneord" (Sigtryggsson 2018:235).

Der fandtes langt flere importord i den første udgave af retskrivningsordbogen, og dermed også i nuværende ÍS, end i tidligere islandske retskrivningsordbøger. Som et illustrativt eksempel på omfanget af importord i retskrivningsordbogen kan det nævnes at når Kvaran (2010:266–267) gjorde rede for hendes indsamling af materiale til en islandsk fremmedordbog (under bearbejdelse), nævnte hun netop retskrivningsordbogens første udgave 2006 blandt de vigtigste kilder. Det absolutte tal importord er naturligvis større på grund af ordbogens store omfang i forhold til ældre retskrivningsordbøger. Men der er også stor procentvis forøgelse i forhold til det øvrige ordforråd.

En undersøgelse af andel importord i kapitlet D i *Réttitunarorðabók handa grunnskólum* [Retskrivningsordbog for folkeskolen] (1989, herefter RO) viser at importord udgør 9,7 % af lemmaerne (32/331). RO blev udgivet af Islandsk Sprognævn, og den har en meget tydelig præskriptiv rolle. Som der allerede er blevet nævnt i indledningen ovenfor, viser det sig at importordene i kapitlet D i ÍS udgør 20,4 % af lemmaerne (386/1.890). Der er altså procentvis omtrent dobbelt så mange importord på *d-* i ÍS end der fandtes i RO. Denne forskel kan dog ikke nødvendigvis (kun) forklares med en sprogpolitisk ændring i redaktionen, men også af værkernes forskellige størrelse og målgrupper. En betydelig del af importordene i ÍS er f.eks. forskellige fagord, jf. diskussionen i kapitel 4 nedenfor, mens målet med RO (en bog på kun 15.000 lemmaer) var at vejlede om retskrivning (og bøjning) primært af et mere centralt ordforråd. Hovedmålgruppen for RO var naturligvis børn og unge i folkeskolen, jf. ordbogens titel. ÍS, til gengæld, er ment for brug i alle samfundsgrupper der skriver på islandsk,

f.eks. for professionelle og akademikere. Forskellig andel importord i henholdsvis RO og ÍS kan med andre ord i hvert fald delvis forklares med flere nuancer i ordforrådets sammensætning.

4. Importord i ÍN og i ÍS

Alle lemmaer i kapitlerne D i ÍN og i ÍS blev gransket, med særligt hensyn til om det drejede sig om importord eller ej. Kapitlet D blev valgt på grund af dets moderate omfang, samtidig som dets ordforråd virker forholdsvis “balanceret” med hensyn til første led i sammensætninger (der er f.eks. ingen produktive præfikser på *d-* i islandsk).

Fordi både ÍN og ÍS er netordbøger under stadig bearbejdelse, er det vigtigt at opgive datoer: Kapitlerne D i ÍN og i ÍS blev gransket fredagen 11. december og videre på mandagen 14. december 2020. I begge tilfælde var den nemmeste metode simpelthen at indtaste søgestrengen *d** for at finde frem til alle lemmaer på *d-*.

Indenfor begrebet *importord* regnedes der “alle ord af udenlandsk oprindelse” (jf. Svavarsdóttir 2003:75). Begrebet omfatter her altså både *lâneord*, dvs. ord som “med hensyn til retskrivning, udtale og bøjning bliver anset som en integreret leksikalsk enhed” (NLO), og *fremmedord*, dvs. “ord som er kommet ind i et sprog fra et andet, og som stadig føles fremmed med hensyn til stavning, bøjning, udtale eller de elementer der indgår i ordet” (DDO).

Hvis jeg ikke var sikker på at der var tale om et importord, brugte jeg en etymologisk ordbog (Magnússon 1989) som “domstol”. Der markeres importord med forkortelsen “To.” (dvs. *tökuorð* ‘lâneord’). I denne undersøgelse regnes derfor ældre importord, f.eks. *djöfull* ‘djævel’ og *diskur* ‘tallerken, harddisk, cd, parabol’, sammen med de yngre importord, f.eks. *dollari* ‘dollar’ og *dísill* ‘diesel’. Dette bygger på den holdning at det er mest naturligt at anse islandsk sprog og ordforråd i sin helhed, fra 1100-tallet, dvs.

fra de første skriftlige kilder vi kender til, og fremover, til nutiden. Til trods for at ÍN's titel henviser til nutidssproget, så består bogens ordforråd bl.a. af ord som har tilhørt islandsk fra begyndelsen – islandske forfattere og sprogbrugere bruger jo stadig ord og ordforbindelser fra hele sproghistorien. ÍS' redaktører har selv understreget at mens man tager hensyn til det faktum at sprog ændrer sig, så afspejler lemmalisten på samme tid sammenhængen i det islandske sprog (Jónsdóttir & Úlfarsdóttir 2020:178). Metodisk er det også en praktisk fordel i denne forskning ikke at sætte nogen tidsgrænse indenfor den leksikalske historie, dvs. at man undgår at måtte stole på mere eller mindre fragmentariske kilder om et såkaldt "første" el. "ældste" eksempel på brugen af et bestemt importord for at kunne bestemme om det skulle regnes til den ene eller den anden tidsperiode.

Når det gælder sammensætninger, blev vedkommende ord klassificeret ud fra dets første led. Hvis ordets første del er et importord, regnes således det sammensatte ord som importord (uanset om det drejer sig om en hybrid af importord + arveord, eller om et helt igennem "ægte" importord). Til gengæld regnes som arveord de hybrider hvor man har et arveord som første led, og et importord som det sidste led. Som et eksempel på hvordan denne klassificering blev udført, kan nævnes at i materialet findes der lemmaet *dampur* 'damp'; et importord. Der findes også lemmaet *dampskip* 'dampskib'; en hybrid af importord + arveord. Lemmaet *dampskip* regnes her som et importord. Et andet eksempel fra materialet er lemmaet *dekur* 'forkælelse'. Dette er et arveord ifølge Magnússon (1989). Her findes der også lemmaet *dekurbill* 'velholdt bil'. Selv om *bill* 'bil' er et importord, regnes ikke lemmaet *dekurbill* med importordene i denne undersøgelse. Denne metode er naturligvis mangelfuld, og tilfældige udsving kunne evt. skævvride resultaterne. Forholdet mellem usammensatte importord og hybrider som indeholder importord, er jo af interesse i og for sig.

For at kompensere lidt for denne mangel blev andel sammensatte og usammensatte importord også regnet, jf. tabel 2 nedenfor.

I overensstemmelse med forskningsspørgsmålene der blev stillet, jf. indledningen i kapitel 1 ovenfor, gik undersøgelsen ud på

- at regne andel importord blandt alle lemmaerne under D i $\hat{I}N$ og i $\hat{I}S$, henholdsvis,
- at afgrænse (a) mængden af importord som findes i $\hat{I}N$ og ikke i $\hat{I}S$, (b) mængden af importord som findes i $\hat{I}S$ og ikke i $\hat{I}N$,
- at analysere forskelle i lemmaudvalget og se efter om der findes karakteristiske træk mht. importordenes betydning, brugsområde og stilværdi, især med hensyn til de ord der kun forekommer i den ene af ordbøgerne.

Resultatet viser at andel importord er præcis den samme i kapitlerne D i den præskriptive $\hat{I}S$ som i den deskriptive $\hat{I}N$. Det drejer sig om en femtedel af lemmaerne i begge ordbøger, jf. tabel 1. Dette er en interessant tilfældighed, men ordforrådet er dog slet ikke identisk.

	$\hat{I}N$	$\hat{I}S$
Lemmer i D, n	1397	1890
Importordslemmer i D, n	285	386
Importordslemmer i D, %	20,4 %	20,4 %

Tabel 1. Omfang importordslemmer i kapitlet D i $\hat{I}N$ og $\hat{I}S$.

Usammensatte importord udgør ca. tre femtedele af importordseksemplerne i begge tilfælde, jf. tabel 2. Forskellen mellem $\hat{I}N$ og $\hat{I}S$ i den henseende er ikke nævneværdig.

Importordslemmaer i D	ÍN	ÍS
Importord som første led i sammensætninger	123 (43 %)	153 (40 %)
Usammensatte importord	162 (57 %)	233 (60 %)

Tabel 2. Omfang usammensatte importord i kapitlerne D i ÍN og ÍS i forhold til de sammensætninger som har et importord som første led.

Når man gennemgår importordene i kapitel D i ÍN og sammenligner dem med ordforrådet i ÍS, viser det sig at en betydelig del af lemmerne (28 %) ikke findes i ÍS.

ÍN = <i>Íslensk nútímamálsorðabók</i>	
Importordslemmaer i D, n	285
Importordslemmaer i D i ÍN der ikke forekommer i ÍS, n	80
Importordslemmaer i D i ÍN der ikke forekommer i ÍS, %	28 %

Tabel 3. Andel importordslemmaer i kapitlet D i ÍN der ikke findes i ÍS.

Blandt eksemplerne på importord i ÍN der ikke findes i ÍS, er følgende: *danstími* 'dansetime', *debetkort*, *deita* 'date, have stævne-møde (med)', *dekkadur* 'dækket', *dekkjaskipti* 'dæskift', *demó*, *desilítramál* 'decilitermål', *diplómat*, *diskamotta* 'dækkeserviet', *diskútera* 'diskutere', *díla* 'deale (med)', *díva*, *djassklúbbur* 'jazzklub', *djobb* 'job', *djúsa* 'drikke, kæve', *djúsi* 'juicy', *djöfulli* 'fandeme', *doðrant* 'tyk bog, mursten', *dollar*, *dóku mentera* 'dokumentere', *dómínerandi* 'dominerende', *dópa* 'dope (sig)', *dópsala* 'narkohandel', *dótakassi* 'legetøjskasse', *dragg* 'drag', *drastískur* 'drastisk', *dressing*, *droppa* 'droppe (ind/ud)', *dróni* 'drone', *dúkkuleikur* 'leg med dukker', *dyslexía* 'dysleksi'.

En betydelig del af de importord der findes i ÍN og ikke i ÍS, er hentet fra almindelig dagligt sprogbrug i nutidsislandsk, særlig indenfor talesprog (jf. *deita*, *demó*, *díla*, *djúsi*, *djobb*, *dómínerandi*

ovenfor). Der er også en klar tendens i lemmavalget mod de mere private sfærer, hjemmet og børn (jf. *desilítramál*, *diskamotta*, *dótakassi*, *dúkkuleikur* ovenfor).

Derudover bør nævnes at en del importord i islandsk har fået forskellige former i tilpasningsprocessen, navnlig således at der findes varianter af mange substantiver, med og uden bøjningsmorfem i nominativ ental. I traditionel islandsk sprogrøgt anbefaler man gerne de former der har bøjningsendelser. Mens ÍS således kun har f.eks. ordformerne *diplómati*, *doðrantur*, *dollari* osv. giver ÍN også sideformerne *diplómat*, *doðrant*, *dollar* osv. Brugeren finder altså gerne begge dele i ÍN, men kun de "anbefalede" former i ÍS (og dermed højnes antallet af importord i ÍN da også lidt). I denne undersøgelse valgte man at regne alle sideformerne med i statistikken (f.eks. både *dollari* og *dollar*), fordi de forskellige former genspejler forskellig tilpasningsgrad til det islandske sprogsystem, og eventuelt forskellige holdninger til importordene; man kunne f.eks. tænke sig at en redaktør har syntes at en islandsk bøjningsendelse i nominativ ental (som *-i*, *-ur*, *-a*) kan "berettige" at vedkommende importord blev taget op i lemmalisten.

Mens ÍS naturligvis lægger hovedvægt på ortografisk standardisering og bevidst foretrækker kun én skrivemåde af hvert ord, så vidt som mulig, så findes der flere eksempler på dobbeltformer i ÍN. ÍS giver f.eks. *dimittera* 'dimittere' som enkelt skriveform, mens ÍN til gengæld giver dobbeltformerne *dimittera* og *dimmittera*.

Når man på samme vis systematisk gennemgår importordene under D i ÍS og sammenligner med lemmaerne i ÍN, ser man at næsten halvdelen af importordene i ÍS ($183/386 = 47,4\%$) ikke er med i ÍN. Det drejer sig om et større antal ord end ovenfor, som jo hænger sammen med det faktum at der er flere opslagsord, og dermed flere importord, i kapitlet D i ÍS end man har i ÍN, jf. tabel 1 ovenfor.

ÍS = Íslensk stafsetningarorðabók	
Importordslemmaer i D, n	386
Importordslemmaer i D i ÍS der ikke forekommer i ÍN, n	183
Importordslemmaer i D i ÍS der ikke forekommer i ÍN, %	47,4 %

Tabel 4. Andel importordslemmaer i kapitlet D i ÍS der ikke findes i ÍN.

Blandt eksemplerne på importord i ÍS som ikke findes i ÍN, er følgende: *dadaismi* ‘dadaisme’, *Daguerre-týpa* ‘daguerreotypi’, *dalmatíuhundur* ‘dalmatiner’, *Daltons-lögmál* ‘Daltons lov’, *damóklesarsverð* ‘damoklessværd’, *Daníel*, *dannebrog*, *dansskemmtun* ‘dansefest’, *darvínskur* ‘darwinistisk’, *Davíðssálmar* ‘Davids salmer’, *dekkbátur* ‘dæksbåd’, *demantssild* ‘diamantsild’, *demókratískur* ‘demokratisk’, *depónering*, *desköttur* ‘desmerkat’, *dextrín* ‘dextrin’, *dingóhundur* ‘dingo’, *diskódís* ‘diskodronning’, *dittó*, *dixíland* ‘dixielandmusik’, *díalektík*, *dímetylbensen* ‘dimethylbenzen’, *dísjónsinnep* ‘dijonsennep’, *djassgeggjari* ‘jazzelsker’, *djæf* ‘jive’, *djöflarót* ‘ingefærrod’, *dobl* ‘doblíng’, *dolbýkerfi* ‘Dolbysystemet’, *dopplersmæling* ‘dopplermåling’, *dólómít*, *dósabjór* ‘dåseøl’, *drakma* ‘drakme’, *dravidamál* ‘dravidisk sprog’, *dúkatúr* ‘dukat’, *dúplexsamband* ‘dupleks forbindelse’.

Der er i alt ca. 37 % flere opslagsord i ÍS end i ÍN. En af følgerne heraf er at man i ÍS har betydeligt større muligheder for at inkludere ord der kan regnes lidt “længre væk fra” sprogets centrale ordforråd. En del af eksemplerne fra ÍS ovenfor er måske typiske for dette. Her har vi f.eks. navn på forskellige eksotiske dyrarter (*desköttur*, *dingóhundur*), planter (*djöflarót*) og mineraler (*dólómít*) der ikke findes i islandsk natur; fagord indenfor f.eks. kemi (*dextrín*, *dímetylbensen*), fysik (*dopplersmæling*), humaniora (*dadaismi*, *damóklesarsverð*, *díalektík*) osv.

Som der blev nævnt i kapitel 3 ovenfor har man i flere tilfælde i ÍS (ikke mindst når det gælder ord indenfor områder som kemi og medicin) måttet tage principielle beslutninger om forholdet mel-

lem bogstaver og udtale, hvor man ikke tidligere havde udført tilstrækkelig eller succesfuld ortografisk standardisering, jf. ord som *dímetýlbensen* (der er der spørgsmål om *í/i*, *t/th*, *í/y*, *z/s* m.m.).

En vanskelig opgave i standardiseringen af islandsk nutidsskriftsprog er knyttet til spørgsmål om stort og lille bogstav, om ét el. flere ord, og om brugen af bindestreg. Det er derfor ikke overraskende at en del af de importord der findes i ÍS og ikke i ÍN er eksempler på standardiseringsforsøg på dette område. Se f.eks. blandt eksemplerne ovenfor, ordene *Daguerre-týpa*, *damóklesarsverð*, *dixiland*, *dopplersmæling* og *dravídamál*.

Selv om importord fra dagligt uformelt talesprog stort set er forholdsvis mere almindelige i ÍN end i ÍS, så findes der en del den slags ord også i ÍS, f.eks. *djóka* 'joke, lave sjov', *djamma* 'feste, holde en glad aften, gå i byen'. Når man ser på ord i ÍS der ikke er i ÍN, findes der også en del ord indenfor sfærer som forlystelsesliv, dans etc. (*diskódís*, *djæf*). Man kan altså ikke hævde at lemmavalget i ÍS har udelukket de "mindre fine" brugsområder og samfundsdomæner (jf. f.eks. diskussionen hos Jónsson 1985 i hans omtale af ÍO 2).

5. Afslutning

I kapitel 2 ovenfor blev det nævnt at den puristiske holdning i det islandske sprogsamfund realiseres i modvilje til at bruge fremmedord i formelt (skrift)sprog, og at sprogideologierne også har kommet til udtryk i lemmasektion og redaktionelle markeringer i ordbøgerne, hvad enten det drejer sig om retskrivningsordbøger eller om ensprogede ordbøger om nutidssproget.

Kapitler 3 og 4 ovenfor beskrev en undersøgelse af lemmavalget i to nye islandske digitale ordbøger med hensyn til andel importord; dvs. i ÍN, en ordbog over islandsk nutidssprog, og i ÍS, en retskrivningsordbog.

Som en generel vurdering kan man sige at resultaterne vidner

om en mere afslappet holdning til importordene i 2000-tallets ordbøger i forhold til det forrige århundrede. ÍS' første udgave i 2006 markerede på en måde indledningen til en ny epoke i islandske retskrivningsordbøger. Den er meget større end tidligere retskrivningsordbøger, og den indeholder en betydeligt højere andel importord.

Selv om det har vist sig (jf. kapitel 4 ovenfor), at importordene i kapitlerne D i ÍN og i ÍS er af samme omfang – 20,4 % i begge tilfælde (jf. tabel 1), hvoraf omkring tre femtedele er usammensatte ord (jf. tabel 2) – drejer det sig om lidt forskelligt ordforråd.

Den primært præskriptive ÍS indeholder en hel del ord fra forskellige fagområder, indenfor teknik og videnskab, f.eks. biologi, kemi, fysik osv. Grunden til det er at man har forsøgt at standardisere skrivemåden af et stort antal importord der bruges i en del genrer indenfor (forholdsvis formelt) skriftsprog, f.eks. i lærebøger, fagtidsskrifter, avisartikler osv.

ÍN indeholder også “fagsprog til en vis grad, f.eks. juridisk sprog, geologi og kemi” (Jónsdóttir & Úlfarsdóttir 2020:178), men forskellen på lemmavalget i de to ordbøger ligger ikke mindst i det faktum at man i ÍN velovervejet og bevidst har forsøgt at inkludere vigtigt ordforråd som gerne bruges i daglig skrift og tale, særlig i de mindre formelle, mindre planlagte og mere personlige sprogstile.

Resultatet er i overensstemmelse med de to ordbøgers forskellige roller, og det vidner også om redaktørernes forestillinger om brugernes forventninger, og om den status som de respektive ordbøger har indenfor islandsk sprogpolitik og sprogkultur. ÍN og ÍS afspejler med andre ord, hver på sin måde, det islandske sproglige klima med hensyn til importord.

Litteratur

Ordbøger og korpusser

Blöndal, Sigfús (1920–1924): *Íslensk-dönsk orðabók*. Reykjavík: Prentsmiðjan Gutenberg.

DDO = *Den Danske Ordbog*. <ordnet.dk/ddo> (december 2020).

ÍN = *Íslensk nútímamálsorðabók*. Red. Halldóra Jónsdóttir & Þórdís Úlfarsdóttir. Reykjavík: Árni Magnússon-instituttet for islandske studier. <isenskordabok.arnastofnun.is> (december 2020).

ÍO 1 / ÍO 2 = *Íslensk orðabók handa skólum og almennungi* (1963). Red. Árni Böðvarsson. Reykjavík: Bókaútgáfa Menningarsjóðs. – (1983) 2. udgave, forøget.

ÍO 3 / ÍO 4 = *Íslensk orðabók*. 3. udgave, revideret og forøget (2002). Red. Mörður Árnason. Reykjavík: Edda. – (2007) 4. udgave.

ÍS = *Íslensk stafsetningarorðabók*. Red. Jóhannes B. Sigtryggsson. Reykjavík: Árni Magnússon-instituttet for islandske studier. <stafsetning.arnastofnun.is> (december 2020).

Íslensk orðabók = ÍO 1/2/3/4.

ISLEX = *ISLEX-orðabókin*. Þórdís Úlfarsdóttir (hovedred.). Árni Magnússon-instituttet for islandske studier. <www.islex.is> (december 2020).

Magnússon, Ásgeir Blöndal (1989): *Íslensk orðsifjabók*. Reykjavík: Orðabók Háskólans.

NLO = *Nordisk leksikografisk ordbok* (1997). Red. Henning Bergenholtz, Ilse Cantell, Ruth V. Fjeld, Dag Gundersen, Jón Hilmar Jónsson & Bo Svensén. Oslo: Universitetsforlaget.

Risamálheildin (2019). Árni Magnússon-instituttet for islandske studier. <malheildir.arnastofnun.is> (december 2020).

RO = *Réttritunarorðabók handa grunnskólum* (1989). Red. Baldur Jónsson. Reykjavík: Íslensk málnefnd.

SO = *Stafsetningarorðabókin* (2006). Red. Dóra Hafsteinsdóttir. Reykjavík: Íslensk málnefnd.

Anden litteratur

- Graedler, Anne-Line & Guðrún Kvaran (2010): Foreign influence on the written language in the Nordic language communities. I: *International Journal of the Sociology of Language* 204, 31–42.
- Jónsdóttir, Halldóra & Þórdís Úlfarsdóttir (2019): *Íslensk nútíma-málsorðabók*. Kjarni tungumálsins. I: *Orð og tunga* 21, 1–25.
- Jónsdóttir, Halldóra & Þórdís Úlfarsdóttir (2020): Omdannelsen af en flersproget til en monolingval ordbog. I: Caroline Sandström, Ulla-Maija Forsberg, Charlotta af Hällström-Reijonen, Maria Lehtonen & Klaas Ruppel (red.). *Nordiska studier i lexicografi* 15. Helsingfors: Nordiska föreningen för lexicografi, 175–184.
- Jónsson, Jón Hilmar (1985): [Recension] *Íslensk orðabók handa skólum og almennungi*. I: *Íslenskt mál* 7, 188–207.
- Jökulsdóttir, Tinna Frímánn, Anton Karl Ingason, Eiríkur Rögnvaldsson & Sigríður Sigurjónsdóttir (2019): Um nýyrði sem tengjast tölvum og tækni. I: *Orð og tunga* 21, 101–128.
- Kristiansen, Tore & Lars S. Vikør (2006): Nordiske språkhaldningar – jamføring og konklusjonar. I: Tore Kristiansen & Lars S. Vikør (red.): *Nordiske språkhaldningar. Ei meiningsmáling*. Oslo: Novus, 199–247.
- Kristinsson, Ari Páll (1998): Málræktarhlutverk almennrar íslenskrar orðabókar. I: *Orð og tunga* 4, 53–59.
- Kristinsson, Ari Páll (2004): Offisiell normering av importord i islandsk. I: Helge Sandøy & Jan-Ola Östman (red.): “*Det främmande*” i nordisk språkpolitik. Om normering av utländska ord. Oslo: Novus, 30–70.
- Kristinsson, Ari Páll (2008): Den nye islandske rettskrivningsordboka. I: Ásta Svavarsdóttir, Guðrún Kvaran, Gunnlaugur Ingólfsson & Jón Hilmar Jónsson (red.): *Nordiske Studier i Leksikografi* 9. Reykjavík: Nordisk Forening for Leksikografi, 19–30.

- Kristinsson, Ari Páll & Jóhannes B. Sigtryggsson (2011): Tökuorð: ábendingar um rithátt. I: Jóhannes B. Sigtryggsson (red.): *Handbók um íslensku*. Reykjavík: JPV, 239–242.
- Kristinsson, Ari Páll & Amanda Hilmarsson-Dunn (2015): Implications of language contact: Evaluating the appropriateness of borrowings in written Icelandic. I: Martin Hilpert, Janet Duke, Christine Mertzluft, Jan-Ola Östman & Michael Rießler (red.): *New Trends in Nordic and General Linguistics*. Berlin/München/Boston: De Gruyter, 55–67.
- Kvaran, Guðrún (2010): Valg af ord til en islandsk fremmedordbog. I: Harry Lönnroth & Kristina Nikula (red.): *Nordiska studier i lexikografi* 10. Tammerfors: Nordiska föreningen för lexikografi, 263–273.
- Leifsdóttir, Laufey (2008): *Íslensk orðabók í hálfra öld*. Nokkur atriði um endurskoðun og endurnýjun *Íslenskrar orðabókar*. I: *Orð og tunga* 10, 47–60.
- Óladóttir, Hanna (2009): Shake, sjeik *eller* mjólkurhristingur? *Íslandske holdningar til engelsk språkþávirking*. Oslo: Novus.
- Óskarsson, Veturlíði (1997): Tæk orð og miður tæk í Blöndals-orðabók. I: *Orð og tunga* 3, 25–34.
- Sigtryggsson, Jóhannes B. (2018): Nye islandske retskrivningsregler og den islandske retskrivningsordbog. I: Ásta Svavarsdóttir, Halldóra Jónsdóttir, Helga Hilmisdóttir & Þórdís Úlfarsdóttir (red.): *Nordiske Studier i Leksikografi* 14. Reykjavík: Nordisk Forening for Leksikografi, 230–236.
- Sigtryggsson, Jóhannes B. (2021): Nogle tanker om normering og den islandske retskrivningsordbog. I: *LexicoNordica* 28 (dette bind).
- Svavarsdóttir, Ásta (1994): Sprogsamfund, sprogpolitik og ordbøger. I: *LexicoNordica* 1, 119–137.
- Svavarsdóttir, Ásta (2003): Tilpasning af importord i islandsk. I: Helge Sandøy (red.): *Med 'bil' i Norden i 100 år. Ordlagning og tilpassing av utalandske ord*. Oslo: Novus, 75–81.

- Svavarsdóttir, Ásta (2004): English borrowings in spoken and written Icelandic. I: Anna Duszak & Urszula Okulska (eds.): *Speaking from the margin: Global English from a European perspective*. Frankfurt am Main: Peter Lang, 167–176.
- Svavarsdóttir, Ásta (2007a): Talmál og málheildir – talmál og orðabækur. I: *Orð og tunga* 9, 25–50.
- Svavarsdóttir, Ásta (2007b): *Djúsið* eller *djúsinn*? Om tilpasning af moderne importord i islandsk talesprog. I: Pia Jarvad & Helge Sandøy (red.): *Stuntman og andre importord i Norden. Om ud-tale og bøjning*. Oslo: Novus, 27–51.
- Svavarsdóttir, Ásta (2008): “Staffið er mega kúl.” Om tilpasning af moderne importord i islandsk skriftsprog. I: Helge Omdal & Helge Sandøy (red.): *Nasjonal eller internasjonal skrivemåte? Om importord i seks nordiske språksamfunn*. Oslo: Novus, 21–48.
- Svavarsdóttir, Ásta & Veturliði Óskarsson (2009): Annarleg sprek á ókunnugri strönd. Tökuorð í íslensku fyrr og nú. I: *Orð og tunga* 11, 17–44.
- Svavarsdóttir, Ásta & Halldóra Jónsdóttir (2020): Kontroversielle ord i purismens land. I: *LexicoNordica* 27, 117–136.
- Vikør, Lars S. (2010): Language purism in the Nordic countries. I: *International Journal of the Sociology of Language* 204, 9–30.

Ari Páll Kristinsson
forskningsprofessor, PhD
Árni Magnússon-instituttet for íslandske studier
Laugavegur 13
IS-101 Reykjavík
aripk@hi.is

Dette 28. nummeret av LexicoNordica tar opp temaet nordiske ordbøker og normer. I Norden er det lang tradisjon for ordbøker med et normativt preg, og ordbokbrukerne tolker ofte ordbøkene som en fasit på hva som er riktig, uavhengig av hva redaktørenes intensjon måtte være. Leksikografene opplever på sin side gjerne en spenning mellom ønsket om å skildre ordforrådet slik det framstår i bruk, og forventningen om å speile en viss norm. Ulike problemstillinger knyttet til leksikografi og normer diskuteres i de tematiske bidragene.

Tidsskriftet inneholder i tillegg ett ikke-tematisk bidrag, to anmeldelser av leksikografiske ressurser, et minneord og aktuell informasjon fra styret i Nordisk forening for leksikografi.

Arbeider som ønskes anmeldt, kan sendes til hovedredaktørene i tidsskriftet eller til et av medlemmene i redaksjonskomiteen.

LexicoNordica

Utgiven av

Nordisk förening för lexikografi (NFL)

Trycks med stöd från

Nordplus Nordens Språk

Tidskriften kommer ut varje år i november
och skickas till NFL:s medlemmar.
För icke-medlemmar är priset NOK 250.

Tidskriften kan beställas genom att sända
e-post till nordisk.lexikografi@gmail.com.

- 1 · 1994 Nordiske ordbøker i et samfunnsperspektiv
- 2 · 1995 Grammatikk i bilingvale nordiske ordbøker
- 3 · 1996 Korpusbasert leksikografi i Norden
- 4 · 1997 Ordbøker over små språk i Norden
- 5 · 1998 Fagleksikografi i Norden
- 6 · 1999 Innvandrerordbøker i Norden
- 7 · 2000 Nordiske leksikografiske tradisjoner
- 8 · 2001 Ordbøker mellom de nordiske språkene
- 9 · 2002 Språknormering i nordiske ordbøker
- 10 · 2003 Ordbokkritikk i Norden
- 11 · 2004 Bilingval leksikografi i Norden
- 12 · 2005 Elektroniske ordbøker i Norden
- 13 · 2006 Historiske ordbøker i Norden
- 14 · 2007 Leksika og ensyklopedier i Norden
- 15 · 2008 Ordbokbruk i Norden
- 16 · 2009 Ordforbindelser i nordiske ordbøker
- 17 · 2010 Leksikografi og språkteknologi i Norden
- 18 · 2011 Onomasiologiske ordbøker i Norden
- 19 · 2012 Betydningsbeskrivelser i nordiske ordbøker
- 20 · 2013 Leksikografi og lingvistikk i Norden
- 21 · 2014 Store ordbøker i Norden
- 22 · 2015 Språklige varieteter i nordiske ordbokressurser
- 23 · 2016 Nordiske ordbøker og pedagogikk
- 24 · 2017 Navn i nordiske ordbøker
- 25 · 2018 Fagspråk i nordiske ordbøker
- 26 · 2019 Nordiske ordbøker med to eller flere språk
- 27 · 2020 Kontroversielle ord i nordiske ordbøker
- 28 · 2021 Nordiske ordbøker og normer